Mag. St. Dr.
BIBLIOTHECA UNIV. JAGELL. CRACOVIENSIS
6733
kat.komp.
HISTORIA | II

33.

...ssimas Gallo-
Britanno- Batava Fride-
rico V. Comiti Palat. Electori
data. Ex gallico conversa
1620.

42

XLII. m. 5.

S. XI. 44

SECRETISSIMA INSTRUCTIO, GALLO-BRITANNO-BATAVA, FRIDERICO V. COMITI PALATINO ELECTORI DATA:

EX GALLICO CONVERSA, AC bono publico, in lucem evulgata.

Anno M. DC. XX.

BIBLIOTHECA UNIV. JAG. CRACOV.

SECRETISSIMA INSTRVCTIO, *Gallo-Britanno-Bataua, Friderico V. Comiti Palatino Electori data.*

I.

SERENISSIME Princeps, alumne chariſſime, à fideliſſimo tuo Educatore, exercitato Milite, & Verſatiſſimo Politico, documenta non quotidiana cape: His ſeruatis, te ſeruabis: hiſce regna Britanniæ vnita, Hollandia defenſa, Galliarum Reges in officio retenti ſunt: Hiſce tu Cæſarem compeſces, Cæſar eris. Audi Educatorem, Magiſtrum, Clientem, cuius ſalus ex tua ſalute pēdet, ſecreta, ſed ſeria conſilia ſuggerentem. A puero didiciſti inter conſilium & adulationem quid interſit. Cauebis autem, ne ad alios arcana hæc imperij perferantur, quæ ſi inimici tui reſciuerint, iam tu periiſti.

II.

IActa eſt alea, tranſiſti Rubiconem, tenendum eſt inſtitutum: cadere iam de faſtigio tua majeſtas poteſt, deſcendere non poteſt: Inter pares, viuere par non poteſt, qui pares oppreſſit: aut omnes etiam tuæ potentiæ adiutores opprimendi ſunt, aut totum perdendum. Pauci reges ab hoſti-

bus, multi ab æmulis,& quondam fidis, plerique ab intimis trucidati ſunt. Alexandri tota progenies cæſa eſt ab Alexandri Ducibus. Hæc tecum perpendes, & Hiſtoricum tuum rogabis.

III.

TVo in regno, ſi vnquam in vllo, non eſt minor, ſed maior virtus, quàm quærere, parta tueri: maior inquam, nam ſine tuo labore, tuorum aſtu, verſutijſque, tibi ſunt omnia parta: vno verbo, ſi fateri inter ſecretiſsima arcana liceat, Errore factus es Rex. At toto corpore tuarum ditionum ſociorumque defendendum eſt, quod accepiſti. Numera à Iulio Cæſare vſque ad Ferdinandum, inter centum, qui regna per vim occuparunt, non ſunt quatuor, qui non eadem perdiderint, & cum tota familia perierint. Inter magnos Reges, pauciſsimi ſuo die defuncti: Inter quinquaginta Cæſares, quære tres, qui poſt multas ſeditiones, non dederint ſanguinem inuidiæ vel odio. Inter Bohemiæ Reges, duo ſolùm ſine rebellione regnarunt. Tu quorum locum tenes, pericula expaueſce: Gladium contra Cæſarem ſumpſiſti, gladium non modò Cæſaris, ſed cujuſcunque time) Dominus eſt vitæ tuæ, quiſquis contemtor eſt ſuæ: Immò tanquam de inuaſore & prædone triumphabit, quiſquis te occiderit. Cautionem itaque à nobis, magnificentiam ab aulicis diſces, fortunam ex defunctis, atque vtinam legendo, non experiendo.

IV.

TRia igitur hoc rerum ſtatu circumſpicies hominum genera: Hoſtes apertos, Amicos veros, & qui ſunt vel ficti amici, vel tecti hoſtes, quos omnes inter Dubios numeramus.

V.

HOſtes aperti ſunt, Domus Auſtriaca, Pontifex, Italici, & qui his ſine fraude ac fuco ingenuè adhærent.

Contra

Contra hos opus eſt tibi, ſumptu magno, diuturno, Ducibus magnis, fidiſque, milite perpetuo: quia hæc illis adſunt: ſæpius vinci poſſunt, tardè debellari poſſunt. Noſti Hannibalem tribus magnis, decem mediocribus prælijs victorem, tandem bello victum, vectigalem, exulem, veneno tot decora perdidiſſe.

VI.

PAres ſumptus, vireſque, apertis hoſtibus non habes, ideò à fœderatis petenda ſunt: in quo multa pericula. Primùm ne grauentur impendijs. Secundò ne de recompenſatione deſperent. Tertiò ne caſu aduerſo frangantur. Quartò ne inter ſe diſſentiant. Quintò ne alio bello implicentur. Sextò ne illìs tua potentia inuidioſa reddatur. Denique ne quauis ex cauſſa, multi diſſentientes, & quorum propoſita contraria ſunt, te deſerant. Hæc exemplis te tua Germania tempore Caroli V. docuit, cum Principes prodiderunt Ciuitates. Valdè itaque conſiderandum, quomodo par hoſtibus eſſe poſsis.

VII.

NEque ſolùm hoſtium, quæ modo eſt, potentiam expendas velim, ſed eam, quam extrema pericula, vel deſperatio efficere poteſt. Qui vincitur, & magno animo èſt, vndique arma habere poteſt. Quid ſi Ferdinandus, Leopoldus, Carolus, alij, extrema tentent? Si iura ſua Venetis tranſſcribant? Si Magnatibus Poloniæ, vel illi Regno, Luſatiam, Sileſiam, Morauiam tradant? Quid ſi ius ſuum non dico Hiſpano, aut Franco, ſed cuiuis alteri offerant? Quid ſi fœderum vigore, vltrò oblata à Turcis auxilia accipiant, vnde tu & Gabor petijſtis? Putas Turcam tam ſpecioſam cauſſam deſerturum? Quid ſi Hiſpanus cum Turca pacem faciat? Quid ſi Iſtriam, Carniolam, Carinthiamque Venetis diuendant? Itaque ſecurus eſſe noli. victor inexpectato ferieris ictu. Miſerorum eſt induſtria: nunquam

alto sanguini deest miseratio, nunquam afflictis auxilium, Sed quid me diffundo? ferieris, à quo minimè putabas.

VIII.

DE Amicis, scito paucos esse tibi: Socer, Vxor, Dux Bullionius, quidam agnati, Frater, si coluntur, amici sunt: cæteri fortunam tuam venerantur, suæ spei, suæ promotionis sunt amici, quibus nisi tu satisfacias, & citò ac vbertim satisfacias, experieris proditores ac transfugas. Quotus enim quisque te tuâ, non suâ caussâ secutus est? quotusquisque recedens, tibi non maledicit? Sed de amicis tuis speciatim considera.

IX.

BOhemi amici nequaquam sunt. Id verius, quàm credibilius est, senties id tamen, vbi acta perpenderis. Primùm non honoris tui caussâ, sed necessitate compulsi, Te Regem dixêre, & quidem à Saxone Bauaroq; repudiati; & magna tamen concertatio fuit, ne Saxonem inuitum præferrent, aut Gabrielem. Deinde liberi esse statuerant more Hollandiæ, & Venetiarum, & iam Helueticas Respublicas meditabantur, sed positi inter Duces & Reges, cum viderent subsidia non dari à Principibus, in tam pernicioso exemplo, cum etiam aduerterent, in electione Imperatoriâ, rationem Statuum non haberi, sed Regis, non inconsultum arbitrati sunt, cæremoniali coronatione sibi auxilia parare.

Tertiò clarius etiam odij sui signum in te iam ostendunt, cum eas tibi conditiones ferunt regnandi, quas moderati Domini mancipijs imponere vix solent. In omnia eorum acta agendaque iurare cogeris: si delinquas, ipsi tui sunt actores, testes, Iudices, fortè & præcipitatores. Bellum tu gerere, scribere militem, ijs inuitis, non potes; illi sine te, & contra te possunt: Armamentaria habere tibi non licet, illi habere volunt. Denique eorum Senatusconsultis

subscri-

subscribere cogeris, etiam in tuum, & tuorum opprobrium, etiam contra tuam salutem; ni faxis, Rex non eris. Neque te moueant blanditiæ & obsequia: plus affectat in huiusmodi rebus simulatio & ostentatio, quàm veritas & amicitia faciant. Fictioni multis opus est tegumentis, ne pateat. caue igitur illis credas. Naturam eorum perdisce: inter vapores cereuisiæ, ructusque, iam saturi & oppleti deliberant; atque ad ea, quæ cogitarunt, efficienda, præcipites sunt celeresq; Bohemia indigenis Regibus semper nouerca fuit, tibi extero, ne spera matrem fore. Dum alios timet, dum à te sperat, paulùm interquiescit, te si timere cœperit, à te si sperare desierit, redibit ad ingenium.

X.

CVm igitur Bohemi naturâ sint asperi, efferi, contumaces, in consilijs abrupti, in executione inopinati, rectè facies, si te nondum Regem esse, nec ipsos, tuos subditos, arbitreris.

Arborem te esse cogita, quæ non radicibus fixa, suis ipsa membris firmetur in terram depressis, sed quam fulcra & statumina sustentant externa, quorum nonnulla de facili succidi & abrumpi possunt. Perpende nullam esse diuturnam potentiam, quæ suis viribus nixa non est. Tuum imperium, non nisi consensu parentium, validum esse potest; at consensus ille momentaneus volubilisque est. Experieris, vbi Austriacos timere desierint, vbi tributa exegeris, vbi supplicia decreueris. Immò non obscurè te Lutherani & Hussitæ detestantur, Saxonemque respectant, vt suæ libertatis vindicem. Nec defuerunt, qui censuerint, te puerum coronandum & tollendum, vt Augustum Cicero laudandum & tollendum dixit. Tu ne committe, vt tolli possis.

XI.

HÆc vt penitus peruideas, cognatum Mauritium & Hollandos specta. Nemo ab hominum memoriâ pe-

riculosius, feliciusque pro patria gessit bella, quàm Mauritius: nemo paternâ memoriâ gratiosior fuit: in nullum maior ciuitatum affectus fuit. quæ enim non dixerunt feceruntque, cum triumphantem exciperent? quæ non dederunt polliciti que sunt, cum etiam Virgines nudas publicitus offerrent. Nunc verò nisi occupasset facinus, ille cadauer esset, regnaret Barneueltius. Caussa est, perpetuum certamen inter libertatem & regnum. Eadem est in Bohemia. Tu cupis esse Rex absolutus, non larua Regis. cupis omnes tibi subditos esse: illi cupiunt esse maximè liberi, nec Regem quicquam, nisi quod illi volunt, posse. Dum igitur illi immoderatam petunt libertatem Regibus dominantem, Tu non precarium, sed obnoxium in subditis obsequium, necesse est motus oriri, vt nunc videmus in Belgio, vbi omnia tentantur, nec tamen magnis multorum odijs vlla potentia par inuenitur. Itaque præstabit Belgium totum in seruitutem rapere, quàm tam anxio imperio tenere. quod nunc mutatis, pro conditione temporum, magistratibus, felicitèr inchoatum est.

XII.

VEnio ad alios amicos, quos difficultèr inuenies, si judicaueris Bohemos amicos non esse. Gabor Transsyluanus tibi amicus non est, sed odio Cæsaris, & timore, fœdus tecum pepigit, vt dum te obijcit periculis, ille Hungariam teneat muniatque. Bohemiæ regnum & ille affectauit, sed spe suâ frustratus, ringitur, quòd tecum hanc partiri prædam debeat; cum primum poterit, quod dimisit inuitus, omni conatu recuperare contendet. Suâ te Regem factum iactitat operâ, præmia petit; Nouit is probè, non posse Hungariam, contra Turcas, Tataros, Venetos, Polonos, ipsos Hungaros, à se defendi, nisi alijs Regnis Prouincijsque adiectis. Boheimiam itaque, additasque illi ditiones, suæ Coronæ esse necessarias non immeritò putat.

Cum

Cum verò ius eligendi Regis in Bohemia Proceres sibi vendicent, non difficultèr in suam sententiam hos pelliciet, facietque tibi, quod tu Ferdinando, & quod ipse Domui Austriacæ. Immò si Cæsar illi Hungariam in feudum donet, nisi à moribus suis denegauerit, omnibus paratus erit contendere viribus, vt Bohemia Austriacis restituatur.

XIII.

MVltò minus Turcam fidum amicumque existimabis. Iucundissimum ille sibi, in vestibulo Portæ suæ, spectaculum de vestris pugnis exhibet: Victor paritèr & victus præda eritis. Sic arietes, spectante lupo & inhiante, concurrunt: Sic galli gallinacei, plaudente aquila, præliantur. Axioma Turcarum est, nulli Christiano, nisi commodi sui caussâ, amicum esse. Nullum hactenus bello, si omnes euoluas annales, iuuit, quem non in miserandam redegerit seruitutem, fidem sola vtilitate ac quæstu metitur. Tot opum ac virorum impedijs pro Hungariâ depugnauit, toto Europæ corpore illa defensa est: At

------Quod optanti promittere nemo
Auderet, voluenda dies en obtulit vltrò.

SIne sanguine, sine sumptu, Hungariam tenet, per vasallum fidum possidet, tributum accipit, ius traducendi exercitus habet. In Morauiam, Bohemiam, Silesiamque, & si non statim mouerit, tu semper eum expectabis. Nam Gabriel eius præsidio Transsyluaniam obtinet, eiusdem, Hungariam occupat, Bassæ subsidio militem paratum habent, vocati & inuocati aderunt, Vrbes pro cautione ac pignore, vt Lippam in Transsyluaniâ, accipient.

An tu fore speras, vt Turca suis moribus non vtatur? cur tam perfidè atrocitèr, periculoseque Germaniæ imperium infestauit, si nunc te securè regnantem sinet? At seruet sanè fidem, at tu illi credere nequaquam debes, quia

nunquam hactenus seruauit fidem. Legationes igitur tuæ, quas partim præmisisti Constantinopolim, partim nunc adornas, profusa etiam donaria, quibus Turcas demereris, subiectionis tuæ Symbola erunt, securitatis vades non erunt. Hoc sanè horrendum est, Regnum tuum, cum primum violare fidem visum illi fuerit, in eius fore potestate, si ad altam te portam suam vocauerit, eundum esse. Si vt arma Turcicis coniuncta contra quempiam Christianum conuertas, iusserit, idem facere cogêris, quod ante biennium, tuus Gabor fecit, contra Polonos exercitum suum, Duce Schender Bassa, expediendo. Nec insolitum tibi videri poterit, si fidem Turca fallat, cum ipse, vt te Gabor taceam, tot modis, iusiurandum & fidem regnandi caussâ violaueris, & exemplum contra te dederis. Ego verò puto Turcam & tibi & Gabrieli tunc fore infestiorem, quum vos felices putabitis. Nam Turca hactenus id egit, vt discordijs Christianorum rem stabiliret suam, nunc si Te, Gabrielem, Venetos, ac Principes quosdam Germaniæ concordes viderit, sibi timebit: Itaque pulsis Austriacis, vos dissipabit, disiunctos inuadet, Te per Gabrielem, Venetos per alios vastabit.

XIV.

QVæ de Turcis, deq; Tuo Transsyluano Gabor attigi, vt vberius nôris, iuuat, cognosces autem ex litterarum copijs fideliter ex originali transcriptis. Disces sanè ex illis artem cum Turcis tractandi, nec pudeat pigeatq; à Veterano, quique magnam virilis ætatis partem apud Turcas contriuit, tyronem in hâc palæstrâ discere. Sed & intelliges distinctè, quem in scopum curas cogitationesque suas Gabor direxerit. Vt autem promtius assequaris, quæ prioribus litteris habentur: Scire debes, Gabrielem Tuum, contra Principem ac Dominum suum, validum Turcarum exercitum, in ipsa Transsyluaniæ viscera duxisse, eâque miserandum

ſerandum in modum vaſtatâ direptáque, ſublato Gabriele, Bathoreo, Principatum ſibi firmaſſe. Turcas, multis Chriſtianorum millibus in diram ſeruitutem abductis, Tranſſyluaniâ exceſsiſſe. Vt igitur nauatæ operæ promiſſa iamdudum præmia, Turcis exſoluerentur, collectis omnibus Tranſſyluaniæ viribus, bellum contra ſanguinem ſuum mouit, quas Turcis promiſerat arces, valida Chriſtianæ Reipubl: præſidia, ijſdem conſignaturus. Præſidiarij tantum facinus auerſati, cedere noluerunt, ſed muris vi tormentorum deiectis ac diſsipatis, Lippa in primis mœnibus cincta, ac duplici arce munita, deinde Solymos, Eperies, Totuaraggya, Margita, Monoſtor, Arad, Syri, Faeſat; occupata, Turcíſque in manus tradita; longeque maior tractus Hungariæ Turcis hâc deditionis ratione ceſsit, quàm ſedecennali ſuperiorum annorum bello, ab ijſdem fuerit occupatus.

Poſt hunc tam heroicum (Turcicæ videlicet ſeruituti nobiliſsimam prouinciæ portionem mancipando) actum, ad Vezirum Nakas; Haſſanem Baſſam, priores litteras ex caſtris ad Lippam poſitis ſcripſit: Poſteriores vndenam, quaue occaſione dederit, ex ipſis percipies.

EXEMPLVM LITTERARVM Betlemi Gabor ad Vezirum Nakas; Haſanem Baſſam.

SPectabilis ac Magnifice Vezir Baſſa, mihi ſemper beneuole, honorande Domine; Deus Veſtram Magnificentiam conſeruet, fortunatam reddat, & vnum ipſius diem in terris, in multa millia propagando, in ſeruitijs potentiſsimi inuictiſsimique Cæſaris, beatâ proſperitate exornet.

Ab annis compluribus inter noſtrum potentiſsimum, inuictiſsimumque Cæſarem, & regnum Tranſſyluaniæ, alienationes diſceptationeſque intercurrerunt, ob adeptam, nec redditam Lippam. Diffiteri non poſſumus, plurimas eaſq́; iuſtas ac euidentes cauſſas fuiſſe, ob quas nec Regnum, nec qui hucuſque fuêre Principes, adduci potuerunt, vt eam redderent. Nam ex quo priſcorum Hungarorum progenitores, relictâ Scythia, ferro abſumptis harum terrarum incolis, Regnum acquiſiuerunt, nullo vnquam tempore, vel auditum, vel lectum alicui, quod gens Hungarica, non dico, Arces, Ciuitates, tractus integros, ſed vel palmum terræ, ſine armis, ſine ſanguine, ſine cæde, gratis alicui conceſsiſſet. Ex quo autem gens Othomanica contra Hungaros bella gerit, quacunque in arce ſoli Hungari milites fuêre, quantumuis validâ impreſsione premerentur, haud ſeſe dediderunt, ad vnum omnes internecione deleri pro defenſione patriæ maluerunt. Teſtantur id Alba Græca, Temeſuar, Gyula, Szigetum.

Nunc noſtræ actiones, & aduerſus potentiſsimum Imperatorem declarata ſincera fidelitas, longè aliter habent. Nam vt in potentiſsimum Imperatorem, veram fidelitatem noſtram, reſtitutione arcis Lippæ, comprabaremus, ob practicas plurimorum Germanizantium, accedente præſidiariorum rebellione, & exercituum noſtrorum multiplici difficultate, multorum inſignium militum noſtrorum ſanguinis ac vitæ profuſione, Ciuitatem aſſaltu, Arcem validâ impreſsione occupauimus, vt vel hac ratione potentiſsimo Imperatori gratificaremur. Interea ex parte Germanorum, tametſi ſub pacis prætextu, multa donatiua deferantur potentiſsimo Imperatori, alia tamen ex parte Georgium Homonnai in Tranſſyluaniam, Sorban Waiuodam in Valachiam, valido exercitu inſtructos expediuerunt. In ſubſidium quoque arcis Lippæ (ne videlicet reddi illa per

nos

nos posset potentissimo Imperatori) ad instantiam præsidiariorum, validus contra nos exercitus fuit expeditus. Verum nos, accelerato itinere, illius aduentum præuertimus, & iam ciuitatem occupaueramus, cum hæc auxilia superuenerunt, Interim & arcis oppugnationem vrgendo, & contra aduentantes in campis depugnando, Deo adiutore, contra vtrosque feliciter rem gessimus. Arce igitur occupatâ & euacuatâ, juxta clemens mandatum potentissimi Imperatoris, Lippam, vnà cum quinque arcibus & castellis ad eam spectantibus, nos ipsi in manus Beglerbegi Temesuariensis, Spectabilis ac Magnifici Mehmet Bassæ, consignauimus.

Ob hanc æternâ memoriâ dignam fidelitatis nostræ declarationem, cui parem nemo huc vsque in tota natione Hungaricâ, fortè nec in aliâ, versus Othomanicam gentem exhibuit, quàm clementem protectionem, quantam bonorum affluentiam sperare debeamus à nostro clementissimo summæque dignitatis Cæsare, quam amicitiam beneuolentiamque à Vezeris, quam ab vniuersâ Musulmanica gente gratitudinem, id nos, summi in primis Dei, ac per totum orbem diffusarum gentium ac nationum, perennaturo iudicio committimus. Capitis nostri, vitæque propriæ discrimine, tot insignium militum nostrorum sanguine, tam grande obsequium præstitimus, vel hac ratione, gratiam ac fauorem potentissimi Imperatoris demereri satagentes. De totius negotij cursu, deq; postulatis nostris, quæ potentissimo Imperatori repræsentamus, Vestram Magnificentiam, Orator noster, qui illic est, plenè edocebit, rogantes cum omni affectu Magnificentiam Vestram, digna postulata nostra, suo fauore promota velit, quod nos vnà cum nostro regno, omni gratitudine demereri conabimur. Deus conseruet Magnificentiam Vestrã diutissimè incolumem.

 Datum

Datum in castris nostris ad arcem Lippam positis, die x i v. mensis Iunij, Anno 1616.

Magnificentiæ Vestræ
Beneuolus, Amicus, Seruitor,

Gabriel Betlem.

POSTERIORES LITTERÆ BETlemi Gabor ad Schenderem Bassam.

SPectabilis ac Magnifice Bassa; Bonis omnibus cumulet Deus Magnificentiam Vestram. Quàm syncerè ac fraternè, quàm grato beneuoloque affectu, conatus semper fuerim, Vestræ Magnificentiæ seruire, summus Deus mihi sit testis. Nescio tamen, quô meo merito, Vestra Magnificentia, in meam perniciem, & apud splendidam portam, & alibi, multas fodit foueas, in quas ne præcipitarer, Deus hucusque protexit. Ego in vestram Magnificentiam nunquam deliqui, quin potius, quantum potui, demereri laboraui, & vix non seruus ipsius vectigalis fui. Quolibet enim anno, multa donaria, supellectilem argenteam, pecuniam numeratam, salem debui, V. Magnificentiæ pendere, quarum rerum testes habeo, quos producã, cum opportunum fuerit. Ex ijs cognoscet splendida Porta, qua ratione Vestra Magnificentia Transsyluaniam emungat. Non solùm coram, sed & apud Legatos, splendida semper verba dedit mihi Vestra Magnificentia, multis iuramentis promisit beneuolentiam, interim conatu omni exitium meum procurauit. Hucusque dissimulaui. Litteras, quibus Vestra Magnificentia, post meum ex Transsyluania abscessum,

sum, Saxones allicit, heri accepi, quas vbi perlegissem, miratus sum vehementer, quod nondum desistat Magnificentia Vestra à practicis Transsyluanicis, cum tamen nihil iuris habeat in Transsyluaniam, nec existimet deposuisse nos, ac negligere curam Transsyluaniæ. Rogo itaque Magnificentiam Vestram, à practicis huiusmodi desistat, in Transsyluaniam ne scriptitet, certò sibi persuadeat, cum ijs, quibuscum cœpit, rem hanc non perficiet. Ego negotia Vestræ Magnificentiæ non attingo, cum id mei non sit officij, ita nec Vestra Magnificentia res meas dirigat, cum nemo ipsi hac in parte quidquam commiserit.

Certò credat Magnificentia Vestra, quod & ego existimo me talem esse seruitorem Cæsaris, mei clementissimi Domini, qualis est Vestra Magnificentia. Seruiui, sed & nunc indies seruio Potentiæ suæ, cum omni justitiâ, quod nunc vel maximè testatum feci. Totam siquidem Hungaricam nationem, eodem prorsus modo, quó Transsyluaniam, ad pedes potentissimi Domini perduxi, Isti iam Suæ Potentiæ vnâ mecum fidelissimi erunt. Maneo nunc Posonij in Regiâ Hungariæ, Corona in meis manibus est, Deo gratiæ, post dies decem Hungari sibi Regem eligent. Conuenerat omnis exercitus Ferdinandi, erant vltra sexaginta millia, ante pontes Viennenses confliximus, & magnus Deus, potentissimi Imperatoris auspicijs, Victoriam largitus est, profligauimus inimicum, vltra Danubium pepulimus; Viennam conclusimus. Nunc exercitus nostros traijcimus, vt illos iterum inuadamus, & si Deus fauerit, Vienna quoque, paucos intra dies, in potestate mea erit, Totum regnum Bohemiæ, regnum Morauiæ, regnum Silesiæ, potentissimo Imperatori fidum ac beneuolum effecimus, eorum exercitus omnes penes me habeo, ex omnibus Regnis, Legati cum muneribus destinantur ad lucidam portam. Talitèr ego inseruio potentissimo Domino; Vestra autem Magni-

ficentia

ficentia claneulum vult meos ſubditos à me auellere, ad rebellandum inducere, ob quod certè nunquam ei ſeruiam. Deus ſit cum Veſtra Magnificentia. Polonij, 4. Nouem. Anno 1619.

XV.

VEnetos ne ipſos quidem amicos arbitrabere, multæ cauſſæ ſunt: Prima, Ariſtocratiã tuentur, & Principem non niſi in ſpeciẽ habent, plebẽ contemnunt, Patricius ſanguis ſolus imperio dignus cenſetur. Naturâ itaq; inimicus eſt Monarchiæ eorum ſtatus, nec expedit tibi, Tuos proceres familiares eſſe Venetis; amorem enim Libertatis odiumq́ue Regum addiſcunt. Secunda, Veneti mali Vicini ſunt, cum nullo Italico pacẽ colere potuerunt, nullum Vicinum habent amicum, omnium Vicinorum ipſi ſunt æmuli. Patuit id nupero ad Gradiſcam bello, quo ex Hollandiâ alijſq́; locis auxilia petere debuerunt. Ne dubita, nec tibi quidem erunt amici. Tertia, Tu & illi pariter dilatare regna, & Vicina imperio adijcere ſatagitis, non igitur diu inter corrivales pax eſſe poterit. Quod nunc Tibi & Gabrieli blandiuntur, cauſa eſt, quia tuo labore ac ſumtu, quàm maximè Auſtriacos atteri cupiunt, quorũ magnitudini inuident, adeoq́ue nullum Vicinum habere, quem timeant, exoptant. Itaque ſi vel Tua, vel Gabrielis potentia eò perueniat, Vt illis ſit formidanda, omnibus machinis obſiſtent. Olim Luſitaniæ Regibus Indicam nauigationem intercludere voluêre. Omnibus enim Chriſtianis inuident ſe potentioribus. Turcam tolerant, eiq́; adulantur, cum tamen ab illo & premantur & ſpolientur. Deniq́; fac, ad nutum omnia ire Gabrieli, fac ipſum Turcicis copijs adjutum, Styriam, cæteraq́; Cæſaris occupare, & Coronæ Hungaricæ adjungere, tunc demum neceſſe eſt pacem inter ipſum ac Venetos diſcindi. Nam ne dubites, eo rerum ſtatu, Gabor illa quoque repetet, quæ Veneti ab Hungaricis olim Regibus, cum eos Turca preme-

premeret, vsi occasione alienæ calamitatis, in suam nassam auerterunt. Quod si vetera noluerit mouere Litigia, certè præsentia nequaquam negliget.

Par autem Venetis erit, Transsyluanià, Hungariâ, Styriâ, Carinthiâ, & Austriâ vnitis, & in vasallatum Turcæ datis. Ac tum quidem ad nutum magnæ Portæ, peribunt nobiles Venetiæ, cum aduersus duos validos terrâ marique hostes defensorem non habebunt. Quæ omnia tam timenda sunt, quàm non sperandum est Turcam vel Gabrielem, datâ occasione augendæ potentiæ, carituros prætextu violandorum fœderum, quasi non sit facturus Veneto, quod fecit Cæsari. Nec ignorant ista Veneti, sed inuidiâ in Domum Austriacam flagrantes, futura pericula non æstimant. Nihil enim inuidiâ potentius, vtpote quæ seipsam consumit ac deuorat.

XVI.

IN Principibus, vrbibusque Germaniæ, quamdiu illis tecum est communis metus, spem locabis, ille vbi desierit, suas quisque res aget. Illi tantum sui defensionem, & incrementa quærunt, eaque ex bonis Ecclesiasticis, alia enim quæ dones non habes: Hæc spes si decollet, bona si acceperint, cum omnibus satisfieri nõ possit, odisse incipient. Nam in hac diuisione, juxta legem, tibi potiorem partem applicabis, fratrique tuo, & tot Palatinis non abundantibus. Ciuitates etiam suâ meritò reposcent præmia, nam pecunias gratis non exponent. Deinde Te Vrbes Liberæ, & maximè finitimæ, valdè metuunt, vt VVormatia, Spira, Francofurtum. Iam verò si fies potentior, etiam te Noriberga, Vlma, formidare occipient. Putant enim Te sibi velle dominari, aut sanè, si velis, posse, semper enim cogitat infirmior, non quid debeat facere fortior, sed quid possit. Tertiò facilé inter Principes discordiæ bellaq; oriuntur, Vrbes pleræque Senatum suum oderunt, nec dubium, vbi ti-

vbi timor Cæſaris abfuerit, quin ciues admodum vexati hactenus, Senatores eiecturi vel occiſuri ſint. Nuper ſe Francofurtum, VVormatia, Noriberga commouit. Hic veſtra liga diſſoluetur.

XVII.

HOllandorum etiam amicitiâ cautè niteris, niſi Mauritius eos planè ſubegerit. Socero tuo Britanno ante duos annos diffidere cœperunt, nunc Mauritium cognatum tuum oderunt, quia illum viam ad principatum affectare haud vanè conijciunt, Et tu quoque ſuſpectus eſſe cœpiſti, ſed quia grauiori in Hiſpanum odio ardent, idcirco Tibi ſuppetias ferunt: Sed illi quoque ita te adiutum volunt, vt viciſsim illis ſis auxilio, ſed occupandum Europæ imperium, quò magnis animis, & varijs adſpirant artibus. Et niſi me augurium fallat, inde prima quoque mali labes ſocero Tuo alijſque timenda eſt.

XVIII.

REgem igitur nouum te eſſe conſidera, certiſſimas multorum Regem inimicitias ſuſcepiſſe, paucos habere amicos, faciendaque illa omnia, quæ nouis hominibus quondam Tullius præcepit.

XIX.

NVnc quid agendum ſit vides, etſi ipſe, ſatis per te ſapis tibi, & conſiliarios habes verſutos callidoſq;, tamen & hæc noſtra proderunt.

XX.

DVabus rebus hactenus valuiſti, Prudentiſſima ſimulatione, diſsimulationeq;, Deinde celeritate. Prior ars jam vim perdidit ſuam, alterâ igitur vtendam. Simulando enim & diſsimulando in Europâ fallere nullum potes, Itaque artem nil profuturam deſinas cenſeo. Extant tuæ litteræ, tam placidæ, amicæ, ambitionis expertes, vt ab

ipsâ

ipsâ virtute ſcriptas eſſe putes, candidiſſimâque Simplicitate. Interim cum Hollandis, Venetis, Turca, Gabriele, cunctis, qui prodeſſe vel obeſſe poterant, ictum fœdus. Inopinatè rebellant Bohemi, deficiunt Sileſij, Moraui, Auſtriaci, & quaſi à machinâ, nouus adeſt è ſeptem montibus hoſtis. Mihi jurati affirmarunt nec Cæſarem, nec Principes Papiſticos crediſſe, Te regem eſſe velle. Cum electus eſſes, perſtitiſti in ſimulatione, & res bellè ſucceſſit, credo Papiſtas credere, te præ amore Cæſarem Bohemiâ excluſiſſe, ſed ſeriò. Noli arbitrari vllum Papiſtam eſſe tam fungum aut caudicem, vt credat tibi eſſe credendum. Quod ſi tibi credere ſe dicant, & iurent, tu credas eos Tui cauſſâ peierare. Hoc moneo, quia manifeſta ſimulatio odium magis exaſperat. Qualis fuit illa in tuo programmate, cum hoſtem vocares Turcam, & ſignificares tibi animum eſſe contra illum tua defendendi. Odioſum eſt, ſic Principibus collegis ſtultitiam ſuam exprobare. Cuncti enim nôrunt, & ea de re litteras Bohemorum tenent, Gabrielem, adeoque Turcam in ſubſidium vocatum, à quo & Polonus ab infeſtandâ Sileſiâ deterretur. Quid igitur Tu eum hoſtem vocas, & auerſari ſimulas, cum ille Tibi Dominus, fautor, auctor & conciliator regni ſit? Sine illius veniâ nec Gabriel venire, nec Polonus impediri, nec Tu rex eſſe poteras. Cum igitur in eius te clientelam dederis, amicum fore ſpoponderis, legationibus miſſis, magna ac multa obtuleris, idque conſtet paſſim omnibus, non puto negandum. Nam Betlemum etiam Batavi noſtri riſère, quod contra Turcam muniendos fines dixiſſet, cum ipſe in medio regno, Lippam, aliaſque arces vi expugnatas vltrò Turcis tradiderit, cum intus in corde ac cute Turcam alat foueatque, cum Viennam Turcico jugo ſubijciendam, datis ad Turcas litteris, promittat. Itaq; magis auctoritati conſules Tuæ, ſi te Turcæ dicas confœderatum, & minêris te eum addu-

 cturum.

ctorum. Ægrè ferent hoc vrbes Germaniæ, ſed quid refert? liberè confitere, & factum eſſe rectè, defende, quod negari non poteſt.

XXI.

HVc etiam pertinet, quæ reliquo in programmate eſt excuſatio; Non enim vllum mouere poterit, ſi dicatur, Iuſtàm eſſe alieni regni occupationem, eò quod ſecta quædam in eo fuerit, quæ magnos Principes ſeduxerit. Quid enim alijs fiet regnis, ſi iſta admittantur?

XXII.

ALtero ergo ſtratagemate vti perges, & præualebis, Celeritate, inquam. Itaque rectè eſt factum, vt in ipſa coronatione, in Bohemiâ, Morauiâ, Hungariâ, Auſtriâ, preſſo pede hoſtem inſequeremini. Si ſic victoriâ vtemini, paucos intra menſes, pedem in Germaniâ non habebit Imperator. Ex vnâ victoriâ gradum ad aliam facies. Hoc vide, ne des tempus reſpirandi. Decimas retine, nam reddendo timoris ſuſpicionem præbebis, retinendo fiduciam oſtentabis. Omnia occupa ante ver proximum. Habes Spiram, Moguntiam, Treuiros, ab his incipe, opes habebis & nomen, nec deerunt, qui tibi aderunt. Ver timendum eſt, ſed confœderati Tui, maturè tibi ſuppetias auxiliaque ſubmittent. Denique celeritate eâdem vteris continuè, quamuis fortè ſucceſſus aliquis tibi requiem ſuadere poſſit. At ſcito nihil eſſe periculoſius ſecuritate. Itaque audactèr perge, omnes moue, Gallum demereri ſtude, cæteros omnes. Semper aliquid inueni, quod te alacrem oſtendat, Prorumpe, vbi non expectabaris.

XXIII.

DEnique hoc memineris: Aut omnia, aut nihil. Hoc ſemper diximus, ſi vnum pedem Auſtriacæ ditionis, ſi vnum opidum Epiſcopatus alicuius expetis, habenda ſunt

da ſunt

da ſunt omnia: facilius eris Imperator, quàm defendas priuatus Princeps Elector aliquam Abbatiam. Nam ſi parte aliqua contentus ſis, ea tibi ab eo, quod non accepiſti, eripietur. Tigridis catulum rapis, mater inſequetur, ſi vtrumq; irretias, quietâ prædâ frueris. Diuidi regnum non poteſt, totum haberi poteſt. Non fert duos Soles Germania.

XXIV.

HÆc communiter agenda ſunt, Nunc ſupereſt, vt memoriæ cauſsâ, te moneamus, quomodo cum ſingulis agendum ſit, & primum cum Cæſare. Cæſarem verbis tractabis humaniſsimis, ac ſericis planè, petes, vt regnis cedat, te filium agnoſcat, afflictiſsimos ſubditos ne turbet, Ieſuitis ne credat. Eam quoque ob cauſſam ſoceri tui Britanni legatum ſubornaſti, ac pacis concordiæque ſpem verbis amplitèr oſtentare rogaſti. Interim omninò machinare, vt Cæſar ſit in tuâ poteſtate, Sic enim Rex Romanorum citò eligeris. Verum hîc conſidera, quod diximus paragrapho ſeptimo. Non eſſe ad deſperationem Auſtriacos redigendos, niſi ſimul capi vel occidi poſsint. Nam extrema deſperatio ſæpe eſt cauſſa victoriæ. Furor arma miniſtrabit, & inuenient tibi hoſtem vndecunque. Tantum corpus ſine ſonitu non cadet, alios ſternet, alios trahet. Timeo ne ſi ipſi viderint, ſuâ tueri non poſſe, cuiuis malint quàm inimico ſua dare. Nec culpare illos tu potes, ſi enim, vt latius regnares, cum Turca fœdus inijſti, ipſique aditum in Germaniam aperuiſti, quid illi non facerent, vel ſalutis, vel dignitatis, vel denique vltionis cauſſà.

XXV.

CUm Romanenſibus, hoc eſt, Pontifice, Epiſcopis, Clero, moderatè ages, ſi quid tamen accepiſti, retine, ne leuitèr feciſſe videaris. Ratio, quia totum hoc genus quieti deditum in Germania, & ſi cibum ſuggeras, ſi palpes, ſi colas, haudquaquam inſurget. Vt animalia quædam, ſi

mandræ plenæ sint, torpent stertuntque innoxia, fame efferantur: Ita hic quoque res habet. Si milites colligant, ne moueare, etsi enim duplo maiorem & meliorem exercitum habeant, nunquam te offendent, eum continebunt, se & suos consument, tandemque tuæ se protectioni committent. At si ad desperationem illos adegeris, reperient vindictæ modum, nec morientur inulti. Bruta etiam pro pabulo depugnant. Timeo enim, ne se dedant potentibus, oppignorent ditiones, ne Gallus aduocetur, ne alia fiant, de quibus sæpe actum est. Si enim velint, milite, pecuniâ superare poterunt, volent autem, cum eos necessitas acuit, cos virtutum & vitiorum limitissima. Itaque hoc age, vt eorum Consiliarios facias tuos. Canonicos, Nobilisque viros attrahas, omnes enim aliquos officiales, etiam militum Duces habent reformatæ religionis, per quos omnia expiscaberis. Cum verò indagine cinxeris, vt externa implorare haud possint auxilia, vno impetu, etiam cum puluisculo, eos exue, & opes omnibus formidandas accumula. Hoc semper time, ne illi aliquid tam inopinatum tibi inueniant, quàm tu illis inuenisti. Extrema vitabis. Veneti vt domum obruant Austriacam, tanta largiuntur, quid facient Romani Cardinales, vt se feruent? De expeditione Italicâ cælabis, nec admittes mentionem, ex improuiso enim opprimenda est.

XXVI.

CVm magno Turcarum Imperatore ad Portam, per legatos Soceri, Venetorum, & Hollandorum jam actum transactumque est, ne ægrè ferat se in diplomatibus tuis hostem vocari: Non enim posse alio modo illi in Germaniâ amicos parari. Interim ab eo periculum esse tibi scito. Non vrgebit sibi munitiones in Morauiâ constitui, antequam Romano imperio inaugurêris. Eò vsque etiam differas excidium Lutheranorum, quos postea, rebus tuis

certò

certò stabilitis, commode exterminabis. Interim modum cauendi Turcas vix vllum video: Si enim vno anno delere Austriacam progeniem posses, & Germaniæ viribus te munire, deinde Gabrieli persuadere, vt ab Othomanica seruitute recedat, haud dubiè Turcæ resistere posses. At nunc Gabriel id potius agit, vt Turcæ subdat quàm plurimos, & ejus Monarchiæ fines stabiliat proferatque. Quod quidem ego arbitror esse boni serui, sed miseri Regis.

Dum verò in illo metu versaris, Bassas omnibus modis, sed maximè pecuniâ conciliabis. Purpuratos aulæ tuos facies, nam munera si mittas, omnia impetrabis, idque facies, etiam si hostis sis. Nam in magno regno plus sæpè potest Consiliarius, quàm Princeps. Interim verbis Turcas coles, omnia promittes, sed ita, vt noris officium ibi nullum esse maius & potentius nummo.

XXVII.

Bohemos tuos ita tractabis, vt habeas subditos, vtq; filios tuos Reges eligant, & filios filiorum. Nam temerarium esset, in mediam belli flammam se conijcere, si poteris tuis inuidia solum, non etiam regnum quæreretur. Non facient sponte, aut sanè si facturos speras, prudentis est tamen sibi suâ prouidentiâ consulere, non ac æstu comitiorum pendêre. Subdes autem eos simulando, promouendo, remouendo.

Simulando nimirum summam securitatem & confidentiam, vt nemo propositum tuum subodorari posit. Tiberius tibi præceptor esto, qui eos, quos euertere cupiebat, summopere honorabat, deinde securos opprimebat. Hoc scitum: quia honores pauci moderatè ferunt, ideoque semper altius ascendere, quàm oportuit, moliuntur.

Promouendo tuos, immò & hostes, sed tolle in altum, vt lapsu grauiore ruant: Nemo hostem facilius vincit, quàm si in altum ducat, vnde se præcipitet? Belgium & Britannia

nia prouexit & extulit quàm multos, ſed quos certò ruituros expectabat, & ceciderunt, cadet alius, qui ſequitur, ac fidit. Promoue ante Tuos, quos putas fidos, alios, quos putas caſuros.

XXVIII.

REmouendi ſunt audaces, alterius religionis homines, libertatis amantiores, quàm regno expedit.

Audaces & temerarij cauendi, quia gratioſi vulgò, & magnanimi habentur. At Regum ſecuritas in ſubmiſsione & puſillanimitate ſubditorum conſiſtit. Exempla in promtu & propè ſunt.

Lutheranos & Huſsitas ſupprimes, vt in Angliâ Puritani & Lutherani preſsi ſunt. Papiſtæ & Anabaptiſtæ nihil molientur, ſatis enim attriti ſunt. Lutherani pari iure cum reformatis contendunt, Saxonem iactant, ab exteris firmantur. Itaque eos in ordinem redige, quemadmodum in Hollandiâ Remonſtrantes ſiue Arminiani redacti ſunt.

XXIX.

MOdus amouendi, per ſpeciem honoris, mandando ſpecioſas & impendioſas functiones. Sic Turrianum in Britanniam Legatum mittes, qui te potentior erit, quamdiu Bohemiam incolet, ſic Mansfeldium aliò ablegabis.

Modus alius per accuſatores, vt litem intendant ciuilem, vt calumnijs variè petant vexentque. Nunquam inter diſcordes deerunt occaſiones: Tu ſere diſcordias & pugnas. Qui amantes ſunt libertatis, & exacto altoque ingenio, eos omnibus technis & verſutijs perſequere. Exemplum nuper in Batauiâ editum, & ſanè Barneueltium, vix totis viribus connixi, Mauritius ſocerque tuus occiderunt, quod tamen neceſſarium erat, ſed hoc actum cautiſsimè & prouidentiſsimè, vt per ipſos Ordines occideretur.

XXX.

OMne periculum in regno tuo Tibi imminet à Pro-

ceribus

ceribus. Hos eliminandi, deijciendi, aut etiam è medio tollendi hunc modum tene. Tres sunt ordines in Bohemiâ, Dominorum, Nobilium, & Ciuitatensium. Inter hos acerrima æmulatio est, Ciuitatenses enim ferè contemnuntur. Tuum erit, primò aggredi Dominos, hoc est, Comites & Barones, Deinde Nobiles, postremò Ciuitatenses iure suo priuare: Domini erunt ferè auferendi è medio, nec mirare: Documentum Regium est; Spicas eminentes decutere. Nisi seces, secabere. Primò, qui familiares sunt Tibi, & Tuis, per idoneos homines, magnâ illos spe inflabis, vt contemnant præ se reliquos, iniuriosè agant, ideoque exosi reddantur. Deinde inter se vt contendant ac committantur, effice, sicque aliquos tolle. Ciuitates interim extolle, donec per eas Nobilitatem dejeceris, cui rei illæ operam volentes lubentesque conferent.

Florentibus enim Proceribus, precariò regnabis. Illis oppresßis, Ciuitates adorieris, ad Te tuosque reuocando judicia, Ciuium querelas contra Magistratus audiendo, curando, iuuando; Sic venies ad mutationem cribrationemq; Senatorum, qualem in Hollandia nuper instituêre. Vbi Senatus fuerit tuorum humorum, tandem rusticos & pauperes, tanquam popularis & Tribuniciæ potestatis, Ciuibus æquabis, & sine labore, sicut desiderat cor tuum, absolutè dominaberis. Vno verbo: morte vel exilio trecentorum procerum, regnum tuum in tuto collocabis & stabilies.

XXXI.

NVnc præclara occasio se offert, Exercitum habes, eo domabis & tuos, Militem cole, & ex Germanis tuis habe, ipse in castris esto. Dux tuus potentior Te erit, si pro te bella gerat.

XXXII.

AErarium ne Status habeant, Tu semper aliquid pete, si in te transferre non poteris, fac vt diuidant ipsi,

quod haud difficultèr assequeris. Denique quod caput est, Pragam compesce.

XXXIII.

GErmanos tuos Principes adorabis: Comitibus comis eris & blandus, ludes & potabis cum illis, mores eorum sic disces. Cum vrbium legatis, de eorum commodis ages, & quia totas Curias inaurare non potes, Syndicos, Secretarios, & qui auctoritate præ cæteris pollent, Tuos facies, nullis impendijs parces.

Hoc suadeo, vt oportunè opulentas vrbes, Noribergam, Vlmam, cæteras in tuam redigas potestatem, nam eorum opibus firmitèr te communire poteris. Imitare Iul: Cæsarem, aliosque, qui complures vrbes prædæ caussa diripuêre. Non offendes ea re Principes & Nobilitatem, si & illis bolum aliquem in fauces inieceris. In Hollandiâ clandestinis nunc agitur machinis, vt Ambsterodamum sit in Mauritij potestate: tantæ enim ibi opes sunt, vt decennali bello sufficiant. Francofurtum si inescare & inuadere posis, mirificè rem tuam stabilieris. Egentes & obærati ciues, spe spoliorum illecti, lubentisimé Tibi mutuas tradent operas.

Si vrbes dolo blanditijsue capere non poteris, plebeios vulgusque promiscuum concita, Tribunus plebis esto, Patriciorum fastum, insolentiam, iniurias, contumelias, vltum venire te simula. Scis, quàm id Norirbergæ, Vlmæ, Francofurti, Wormatiæ, gratum sit. Vrbibus occupatis, earumque neruo validus fortisque, Comites aliosque nobiles in ordinem redige, & summa illa papauerum capita prudentèr demete. Non enim alitèr Rex eris.

XXXIV.

ANte omnia, ne tuum cum Turcâ fœdus cognoscatur, aduerte, Catilinam enim patriæ, & libertatis Germanicæ proditorem dicent. Nemo enim ignorat, Turcicæ tyran-

cæ tyrannidi receptum esse, Principes & Nobilitatem è medio tollere.

Denique in Regno, in quo nihil præter vim habes, vim exerceto, sed mistam dolis astuque, donec omnia possideas. Turcam metuê, Gabrielem caue, contra Austrios pugna, Procêres Bohemos sensim minue, Ecclesiasticos ne time, ne ad desperationem adige. Nunquam bellum offensiuum gerent, etiamsi potentiores: Animalia nulla leonem aggrediuntur, mille oues nunquam vnum lupum inuadunt, nec leonem centum boues. Tu leo es, non timebis eos, sed vires contra hostes alios verte. Morauiam custodi, hæredibus prospice. In Belgio Hispaniensi, speramus aliquot Ordinum Vrbiumque transfugia, quod si euenerit, res tuæ in tuto erunt: Sed festinandum, nam omnes confœderati, eodem tempore, & Te Regem Germaniæ, & Mauritium Dominum Belgij videre summis votis exoptant. Si tamdiu quieuerit Gallus, haud dubiè vicimus. Iam enim Principes vrbesque vobis fœdere vnitas, vt se parent, excitauimus. Ponemus in medio Franciæ, si possumus, Bullionium, aut eius filium, si non possumus, quemuis, qui se nobis iunxerit.

Hic autem nunc desino, & hæc monita è media arte Politicâ depromta, vt altâ mente recondas, inq; vsum & actiones tuas felicitèr transferas velim. Reliqua pro re nata, vbi tempus caussaque poscet, lubens, vti possum, vti debeo, fideliter communicabo.

FINIS.

Biblioteka Jagiellońska
stdr0022203